

І. П. Марченко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчого мислення учнів початкових класів

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань, які ставить перед собою сучасна система освіти, є формування самостійної, творчої особистості, яка здатна до креативних рішень у житті та навчанні [3]. Ці завдання означені у таких нормативних документах, як Закон України "Про загальну середню освіту", Концепція "Нова українська школа", Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ ст.). Такі завдання тісно пов'язані з поняттям "творче мислення".

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творче мислення, як феномен, його сутність та характеристики у молодшому шкільному віці схарактеризовані у працях сучасних учених О. Антонової [1], Г. Костюка [4], В. Павленко [5]. Дослідженням різних аспектів розвитку творчого мислення учнів початкових класів на уроках української мови займалися такі науковці, як О.Дубасенюк [2], В.Павленко [5], І. Станіславчук [6].

Мета статті – проаналізувати особливості розвитку творчого мислення учнів початкових класів на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку творчого мислення дитини молодшого шкільного віку дедалі більше набуває актуальності. За Концепцією "Нова українська школа", формування креативної особистості молодшого школяра, що вміє критично і нестандартно мислити – це одне із пріоритетних завдань психолого-педагогічної науки на сучасному етапі [3].

Творчість визначається як "свідома, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання та переосмислення явищ дійсності, створення нових, оригінальних задумів, предметів, витворів, які досі не існували" [34, с. 326]. Творче мислення може виявлятися в різних сферах діяльності. Зокрема, у процесі художньої, наукової, технічної творчості [1, с. 15]. Адже саме у процесі діяльності творчість може виявлятися. Це вказує на взаємозв'язок критичного мислення та діяльності особистості, адже без діяльності творчості і критичного мислення як процесів не може існувати.

На думку О. Антонової, творче мислення особистості виявляється у вмінні підходити до проблеми творчо і критично – це можливість особистості виходити за межі бачення певної проблеми. Вчена також зазначає, що критичне мислення учня виявляється у вмінні виявляти та продукувати нестандартні ідеї на заняттях, здатності до самостійного пошуку [1].

Ознакою вияву найвищого рівня творчості є креативність, яку слід розглядати, як здатність досягати мети, знаходити вихід із ситуації, яка уявляється безвихідною, використовуючи обстановку, предмети і обставини незвичним чином.

Г. Костюк вважає, що творчій особистості притаманна критичність суджень, що на думку дослідників, дає змогу "завдяки критичному мисленню у особистості є змога створити щось нове. Не важливо, чи буде це створено творчою діяльністю будь-якою річчю зовнішнього світу. Головне, що це виявляється тільки в самій людині" [4]. Цим твердженням автор наголошує на тому, що критичне мислення є необхідною умовою розвитку і все, що виходить за межі звичних стандартів і в чому міститься хоч якась частина нового, зобов'язане своїм існуванням та розвитком творчому процесу особистості. На думку дослідника, критичне і нестандартне мислення дитини виявляється у процесі навчання та виховання, який має цілеспрямований характер.

Для визначення особливостей розвитку творчого мислення учнів молодшого шкільного віку, окреслимо основні детермінанти впливу на цей процес крізь призму вікового, психічного та пізнавального розвитку особистості у цей період. Головним чином, творчість молодших школярів зумовлюється активним розвитком наочно-дійового, причинного мислення учнів.

На думку О. Дубасенюк, креативне мислення молодшого школяра слід відрізнити від процесів засвоєння готових знань і умінь, що називають репродуктивним мисленням. Необхідною умовою розвитку творчого мислення молодшого школяра є наочно-дійовий тип мислення. Цей тип мислення передбачає вирішення інтелектуального завдання у процесі діяльності. Рівень творчості дитини на цьому етапі розвитку мислення ще дуже обмежений. У такому випадку школяр мислить занадто реалістично і не здатний «переключатися» зі звичних образів, способів використання операцій, до найбільш вірогідних етапів перебігу подій [2, с. 55].

Одним із пріоритетних особливостей розвитку творчого мислення учнів – це вихід за межі звичних стереотипів. Ця характеристика називається оригінальністю. Розвиток цієї характеристики безпосередньо залежить від уміння подумки пов'язувати образи предметів, що в реальному житті не можуть мати такий зв'язок.

В. Павленко вважає, що у процесі використання інтерактивних методів ("мозкового штурму", під час спільних дискусій та обговорень навчальних проблем у групах чи у парах) у школярів формується свідоме наочно-дійове мислення як передумова вияву учнями творчого підходу до виконання навчальних завдань. Це має місце завдяки тому, що на уроках обмірковуються шляхи розв'язання задач, пропонуються варіанти вирішення, вчитель вимагає обґрунтовувати, розповідати, доводити слушність думки, вимагає самостійності вирішення завдань [5, с. 81].

Самостійність особистості у процесі пошуку, дослідницької діяльності є запорукою того, що дитина вчиться керувати своїм мисленням (його

процесами): ставити перед собою цілі для пошуку, висувати гіпотези причин і наслідків залежностей, вчиться осмислювати відомі факти, зіставляти їх із гіпотезами. Тому у процесі такої діяльності, внаслідок розгляду різних варіантів із позиції: "правильно-неправильно" дитина пропонує власні ідеї, які часто є неповторними та оригінальними. Ці здібності, без сумніву, є провідними чинниками творчості на цьому віковому етапі розвитку мислення [5, с. 82].

За творчого підходу до проблеми можна розробити послідовність дій, що відповідатиме конкретній ситуації.

І. Станілавчук вважає, що для того, щоб розвинути творче мислення учнів початкових класів, необхідно: 1) визначити проблему, критерії оптимального розв'язання, відокремити головне від другорядного, вишикувати предмети та об'єкти за мірою важливості; 2) визначати альтернативні шляхи розв'язання проблемних ситуацій (гіпотез), швидко переходити від аналізу одного варіанту відповіді до іншого; 3) уміти долати протиріччя у проблемній ситуації; розвивати здатність порівнювати ефективність різних стратегій розв'язування проблемних ситуацій [6, с.23].

Висновки. Отже, творчість – процес, що характеризується багатоаспектністю різних типів та проявів, оскільки творчість може охоплювати різні галузі (мовну, літературну, мистецьку, математичну тощо).

Процес творчості передбачає такі якості особистості, як обізнаність у певній творчій сфері, цілеспрямованість, креативність, здатність до ризику, вміння ставити перед собою цілі та досягати їх, здатність до прогнозування власних дій; мати позитивну (внутрішню) мотивацію до здійснення творчих дій; прагнення людини активізуватись і використати всі свої здібності тощо.

Для творчо мислячої особистості притаманні такі характеристики, як розгляд проблеми з різних аспектів, можливий вияв незгоди з ідеями і поглядами на цю проблему, які існували до цього, прагнення особистості перевірити достовірність цих ідей або гіпотез, а також тяжіння до висування ризикових ідей нестандартного змісту; розвинена фантазія та уява; вміння знаходити вирішення проблемного завдання; здатність особистості до подолання шаблонності мислення; а також виявляти суперечності у процесі створення нового; вміння переносити свої знання і досвід відповідно до нових ситуацій; незалежність думок; альтернативність; гнучкість мислення; здатність до саморегуляції та відповідної рефлексії у процесі творчості.

Розвиток творчого мислення учнів початкових класів визначають такі пізнавальні характеристики особистості у цей період: наочно-дієвий характер; операційність (операції конкретизації, узагальнення, систематизації, абстрагування); предметність (власна інтерпретація та перебудова процесів); цілеспрямованість інтелектуальної діяльності та ін.

Із метою розвитку творчого мислення учнів початкових класів доцільно використовувати проблемно-пошукові, евристичні, творчі методи та відповідні завдання з різноманітними варіантами вирішення, які стимулюватимуть інтерес; позитивне ставлення учнів до процесу відкриття та пізнання,

спонукатимуть до вияву оригінальних суджень у процесі індивідуальної роботи (виконання самостійних, контрольних робіт, робота над доповідями, презентаціями), групової (парної роботи): участь здобувачів освіти у проєктах, використання активних методів навчання (наприклад, "навчаючись-вчусь"), конструктивні дискусії у формі "мозкового штурму", "кола ідей" тощо.

Список використаної літератури

1. Антонова О.Є. Сутність поняття творчого мислення: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі*: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. 120с.
2. Дубасенюк О.А. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Креативна педагогіка*, 2011. № 4. 28с.
3. Концепція "Нова українська школа". Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 2001. 608 с.
5. Павленко В.В. Розвиток творчого мислення молодших школярів як педагогічна проблема. *Проблеми освіти*: наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. 158с.
6. Станіславчук І. М. Розвиток творчого мислення учнів початкових класів через використання творчих завдань: навч.-метод. посіб. Вінниця, 2017. 41 с.

С.І. Можарівська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти та культури фахової мови
Коновальчук І.М.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Аспекти взаємодії вчителя початкових класів з батьками дітей з особливими освітніми потребами

Освіта є однією з основних галузей суспільного розвитку, і вона має бути доступною для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб. Діти з особливими освітніми потребами (ООП) вимагають особливого підходу та уваги в навчанні та вихованні. Співпраця між педагогами і батьками дітей відіграє важливу роль у досягненні успішних результатів й у розвитку дитини з особливими освітніми потребами. У сучасному освітньому середовищі педагоги та батьки стикаються з викликами впровадження ефективних методів